

RİSALE-İ NUR'DA, BELA VE MUSİBETLERDEKİ RAHMET, HİKMET VE ADALET TECELLİLERİNİ GÖRMEK

اِحْسَنَ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ âyetinin bir sırrını izah eder. Şöyle ki:

"Her şeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakikî bir hüsün ciheti vardır. Evet, kâinattaki her şey, her hadise, ya bizzat güzeldir, ona hüsn-ü bizzat denilir veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-ü bilgayr denilir. Bir kısım hadiseler var ki, zahiri çirkin, müşevvestir. Fakat o zahirî perde altında gayet parlak güzellikler ve intizamlar var. Ezcümle:"

"Bahar mevsiminde fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında, nihayetsiz güzel çiçek ve muntazam nebâtâtın tebessümleri saklanmış. Ve güz mevsiminin haşin tahribatı, hazin firak perdeleri arkasında, tecelliyât-ı celâliye-i Sübhâniyenin mazharı olan kış hadiselerinin tazyikinden ve tâzibinden muhafaza etmek için, nazdar çiçeklerin dostları olan nazenin hayvancıkları vazife-i hayattan terhis etmekle beraber, o kış perdesi altında nazenin, taze, güzel bir bahara yer ihzar etmektir. Fırtına, zelzele, veba gibi hadiselerin perdeleri altında gizlenen pek çok mânevî çiçeklerin inkişafı vardır. Tohumlar gibi neşvünemasız kalan birçok istidat çekirdekleri, zahiri çirkin görünen hadiseler yüzünden sünbüllenip güzelleşir. Güya umum inkılâplar ve küllî tahavvüller birer mânevî yağmurdur."

"Fakat insan, hem zahirperest, hem hodgâm olduğundan, zahire bakıp çirkinlikle hükmeder. Hodgâmlık cihetiyle, yalnız kendine bakan netice ile muhakeme ederek şer olduğuna hükmeder. Halbuki, eşyanın insana ait gayesi bir ise, Sâniinin esmâsına ait binlerdir. Meselâ, kudret-i fâtıranın büyük mu'cizelerinden olan dikenli otları ve ağaçları muzır, mânâsız telâkki eder. Halbuki onlar, otların ve ağaçların mücehhez kahramanlarıdır. Meselâ, atmaca kuşu serçelere tasliti, zahiren rahmete uygun gelmez. Halbuki, serçe kuşunun istidadı, o taslitle inkişaf eder. Meselâ, 'kar'ı pek bâridâne ve tatsız telâkki ederler. Halbuki, o bârid, tatsız perdesi altında o kadar hararetli gayeler ve öyle şeker gibi tatlı neticeler vardır ki, tarif edilmez."(1)

.dir الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ " Bundaki hüccete gayet kısa bir işaret: Evet, kâinatta hadsiz rahmetin mevcudiyeti ve hakikatı, aynen güneşin ziyası gibi görünür. Ve ziyanın güneşe kat'î şehadeti misillü, bu geniş rahmet dahi, perde arkasında bir **Rahmân-ı Rahîme** şahadet eder. Evet, rahmetin bir ehemmiyetli kısmı rızıktır ki, **Rahmân'a 'Rezzâk'** mânâsı verilir. Rızık ise, o derece zâhir bir tarzda bir **Rezzâk-ı Rahîmi** gösterir ki, zerre kadar şuur bulunan, tasdiğe mecbur olur."

"Meselâ, bütün zîhayatın, hususan âcizlerin ve bilhassa yavruların, bütün zeminde ve fezada ihtiyar ve iktidarlarının haricinde, gayet harika bir tarzda hiçten ve mütemasil çekirdeklerden ve su katrelerinden ve toprak habbeciklerinden yetiştiriyor. Hattâ ağacın başındaki yuvada kanatsız, zayıf kuşçuklara annelerini emirber nefer gibi gezdirir, rızıklarını getirttirir. Ve aç bir arslanı yavrusuna musahhar eder, elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna yedirir. Ve sair hayvanatın ve insanın yavrularına memeler musluğundan âb-ı kevser gibi hoş, mugaddî, sâfi, halis, beyaz sütleri kırmızı kan ve mülevves fışkı içinden bulaşmadan, bulandırmadan imdatlarına gönderir, validelerinin şefkatlerini yardımcı verir."

"Ve bir nevi rızık isteyen umum ağaçlara, münasip rızıklarını onlara pek harika bir tarzda koşturduğu gibi, bir nevi maddî ve mânevî rızık isteyen insanın duygularına, akıl, kalb, ruhlarına dahi pek geniş bir sofrâ-i erzak onlara ihsan ediliyor. Güya kâinat, gül çiçeğinin yaprakları ve mısır sümbülünün gömlekleri gibi birbiri içinde sarılı, yüz binler ayrı ayrı, çeşit çeşit sofralardır ki, o sofralar adedince ve onlardaki taamlar ve nimetler miktarınca dillerle ve ayrı ayrı, küllî ve cüz'î lisanlarla bir **Rahmân-ı Rezzâkı**, bir **Rahîm-i Kerîmi** bütün bütün kör olmayana gösterir."

"*Eğer denilse;* 'Bu dünyadaki musibetler, çirkinlikler, şerler, o ihatalı rahmete münâfidir, bulandırıyor.'"

"*Elcevap:* Risale-i Kader gibi Nurun risalelerinde bu dehşetli suale tam cevap verilmiş. Onlara havale ile kısacık bir işareti şudur: Her bir unsurun, her bir nev'in, her bir mevcudun, küllî ve cüz'î müteaddit vazifeleri ve o her bir vazifenin çok neticeleri ve meyveleri var. Ve ekseriyet-i mutlakası, maslahat ve güzel ve hayır ve rahmettirler. Ve az bir kısmı, kâbiliyetsizlere ve yanlış mübaşeret edenlere veya ceza ve terbiyeye müstehak olanlara veya çok hayırları sümbül vermeye vesile olanlara rastgelir; zâhirî, cüz'î bir şer, bir çirkinlik olur, bir merhametsizlik görünür. Eğer o cüz'î şer gelmemek için rahmet tarafından o unsur ve küllî mevcut o vazifesinden men edilse, o vakit bütün hayırlı, güzel sair neticeleri vücut bulmaz. Bir hayrın ademi, şer ve bir güzelliğin bozulması,

çirkinlik olması itibarıyla, o neticeler adedince şerler, çirkinlikler, merhametsizlikler husul bulur. Demek bir tek şer gelmemek için yüzer şerler, merhametsizlikler irtikâp edilir ki, bütün bütün hikmete, maslahata, rububiyetteki rahmete muhalif düşer."

"Meselâ, kar, soğuk, ateş, yağmur gibi nevilerin yüzer hikmetleri, maslahatları içinde bazı dikkatsiz ve ihtiyatsızlar, su-i ihtiyarlarıyla kendileri hakkında şer yapsa, meselâ elini ateşe soksa, 'Ateşin hilkatinde rahmet yoktur.' dese, ateşin had ve hesaba gelmeyen hayırlı, maslahatlı, merhametli faideleri onu tekzip edip ağzına vurur."

"Hem insanın hodgâm hevesatı ve süflî ve âkıbeti görmeyen hissiyatı, kâinatta cereyan eden Rahmâniyet ve hâkimiyet ve rububiyet kanunlarına mikyas ve mihenk ve mizan olamaz. Kendi âyinesinin rengine göre görür."

"Merhametsiz siyah bir kalb, kâinatı ağlar, çirkin, zulüm ve zulümat suretinde görür. Fakat iman gözüyle baksa, yetmiş güzel hulleleri giymiş bir cennet hûrisi gibi, rahmetler ve hayırlar ve hikmetlerden dikilmiş yetmiş binler güzel libasları birbiri üstüne giymiş, daima güler, rahmetle tebessüm eder bir insan-ı ekber ve ondaki insan nev'ini bir kâinat-ı suğrâ ve her bir insanı bir âlem-i asgar müşahede eder. Bütün ruh u canıyla, **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ - الرَّحْمَنُ** der."(2)

"Eğer desen: Kader bizi böyle bağlamış, hürriyetimizi selb etmiştir. İnbisat ve cevelâna müştak olan kalb ve ruh için kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?"

"Elcevap: Kat'a ve asla! Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hiffet, bir rahatlık ve ravh ve reyhânı veren ve emn ü emânı temin eden bir sürur, bir nur veriyor. Çünkü, insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde dünya kadar ağır bir yükü, biçare ruhun omuzunda taşımaya mecburdur. Çünkü insan bütün kâinatla alâkadardır. Nihayetsiz makâsıd ve metâlibi var. Kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği mânevî sıkıntı ağırlığı ne kadar müthiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte, kadere iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemâl-i rahatla, ruh ve kalbin kemâl-i hürriyetiyle kemâlâtında serbest cevelânına meydan veriyor. Yalnız nefs-i emmârenin cüz'î hürriyetini selb eder ve firavuniyetini ve rububiyetini ve keyfemâyeşâ hareketini kırar."

"Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir ki, tarif edilmez. Yalnız şu temsille o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:"

"İki adam bir padişahın pâyitahtına giderler. O padişahın mahall-i garaip olan has sarayına girerler. Biri, padişahı bilmez, o yerlerde gâsıbâne, sârikane tavattun etmek ister. Fakat o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve varidat; ve makinelerini işletirmek ve garip hayvânâtın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ıztırap çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir cehennem gibi oluyor. Her şeye acıyor, idare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da o hırsız, edepsiz adam, tedip suretiyle hapse atılır."

"İkinci adam, padişahı tanır, padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler bir nizam-ı kanunla cereyan ettiğini, her şey bir programla, kemâl-i suhuletle işlediğini itikad eder. Zahmet ve külfetleri padişahın kanununa bırakıp, kemâl-i safâ ile o cennet-misal bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip, padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden her şeyi hoş görür, kemâl-i lezzet ve saadete hayatını geçirir. İşte **مَنْ أَمِنَ** **بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنَ الْكَدْرِ** sırrını anla."⁽³⁾

"*Eğer desen:* Birinci Mebhasta ispat ettin ki, kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır, çirkinlik de güzeldir. Halbuki, şu dâr-ı dünyadaki musibetler, beliyeler o hükmü cerh ediyor."

"*Elcevap:* Ey şiddet-i şefkatten şedit bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücut hayr-ı mahz, adem şerr-i mahz olduğuna, bütün mehâsin ve kemâlâtın vücuda rücuu ve bütün maâsî ve mesâib ve nekaisin esası adem olduğu delildir."

"Madem adem şerr-i mahzdır. Ademe müncer olan veya ademi işmam eden hâlât dahi şerri tazammun eder. Onun için, vücudun en parlak nuru olan hayat, ahvâl-i muhtelifinde içinde yuvarlanıp kuvvet buluyor. Mütebâyin vaziyetlere girip tasaffi ediyor ve müteaddit keyfiyatı alıp matlup semeratı veriyor ve müteaddit tavırlara girip **Vâhib-i Hayatın** nukuş-u esmâsını güzelce gösterir."

"İşte, şu hakikattendir ki, zîhayatlara âlâm ve mesâib ve meşakkat ve beliyat suretinde bazı hâlât ârız olur ki, o hâlât ile hayatlarına envâr-ı vücut teceddüt edip zulümât-ı adem tebâud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira, tevakkuf, sükûnet, sükût, atâlet,

istirahat, yeknesaklık, keyfiyatta ve ahvalde birer ademdir. Hattâ en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner."

"Elhasıl: Madem hayat, esmâ-i hüsnânın nukuşunu gösterir. Hayatın başına gelen her şey hasendir. Meselâ, gayet zengin, nihayet derecede san'atkâr ve çok san'atlarda mahir bir Zât, âsâr-ı san'atını, hem kıymettar servetini göstermek için, âdi bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil, bir saatte murassâ, musannâ yaptığı gömleği giydirir, onun üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder. Hem her nevi san'atını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam o zâta dese, 'Bana zahmet veriyorsun. Eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun. Beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun.' demeye hak kazanabilir mi? 'Merhametsizlik, insafsızlık ettin.' diyebilir mi?"

"İşte, onun gibi, **Sâni-i Zülcelâl, Fâtır-ı Bîmisal**, zîhayata göz, kulak, akıl, kalb gibi havâs ve letâifle murassâ olarak giydirdiği vücut gömleğini, esmâ-i hüsnânın nakışlarını göstermek için, çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nev'inde olan keyfiyat, bazı esmâsının ahkâmını göstermek için lemeât-ı hikmet içinde bazı şuâât-ı rahmet ve o şuâât-ı rahmet içinde lâtif güzellikler vardır."(4)

"İKİNCİ SUALİNİZ: Şeytanların halkı ve icadı ne içindir? Cenâb-ı Hak şeytanı ve şerleri halk etmiş; hikmeti nedir? Şerrin halkı şerdir, kabîhin halkı kabîhtir."

"Elcevap: Hâşâ, halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü, halk ve icad bütün netâice bakar. Kesb, hususî bir mübaşeret olduğu için, hususî netâice bakar."

"Meselâ, yağmurun gelmesinin binlerle neticeleri var; bütünü de güzeldir. Sû-i ihtiyarıyla bazıları yağmurdan zarar görse, 'Yağmurun icadı rahmet değildir.' diyemez, 'Yağmurun halkı şerdir.' diye hükmedemez. Belki sû-i ihtiyarıyla ve kesbiyle onun hakkında şer oldu."

"Hem ateşin halkında çok faideler var; bütünü de hayırdır. Fakat bazıları, sû-i kesbiyle, sû-i istimaliyle ateşten zarar görse, 'Ateşin halkı şerdir.' diyemez. Çünkü, ateş yalnız onu yakmak için yaratılmamış. Belki o, kendi sû-i ihtiyarıyla, yemeğini pişiren ateşe elini soktu ve o hizmetkârını kendine düşman etti."

"Elhasıl: Hayr-ı kesir için şerr-i kalil kabul edilir. Eğer şerr-i kalil olmamak için, hayr-ı kesiri intac eden bir şer, terk edilse, o vakit şerr-i kesir irtikâp edilmiş olur."

"Meselâ, cihada asker sevk etmekte, elbette bazı cüz'î ve maddî ve bedenî zarar ve şer olur. Fakat o cihadda hayr-ı kesir var ki, İslâm, küffârın istilâsından kurtulur. Eğer o şerr-i kalil için cihad terk edilse, o vakit hayr-ı kesir gittikten sonra, şerr-i kesir gelir. O ayn-ı zulümdür."

"Hem meselâ, kangren olmuş ve kesilmesi lâzım gelen bir parmağın kesilmesi hayırdır, iyidir. Halbuki zâhiren bir şerdir. Parmak kesilmezse el kesilir, şerr-i kesir olur."

"İşte, kâinattaki şerlerin, zararların, beliyyelerin ve şeytanların ve muzırların halk ve icadları şer ve çirkin değildir; çünkü çok netâic-i mühimme için halk olunmuşlardır."

"Meselâ, melâikelere şeytanlar musallat olmadıkları için, terakkiyatları yoktur; makamları sâbittir, tebeddül etmez. Kezâ, hayvânâtın dahi, şeytanlar musallat olmadıkları için, mertebeleri sabittir, nâkıstır."

"Âlem-i insaniyette ise, merâtib-i terakkiyat ve tedenniyat, nihayetsizdir; Nemrutlardan, Firavunlardan tut, tâ siddikîn-i evliya ve enbiyaya kadar gayet uzun bir mesafe-i terakki var."

"İşte, kömür gibi olan ervâh-ı sâfileyi, elmas gibi olan ervâh-ı âliyeden temyiz ve tefrik için, şeytanların hilkiyle ve sırr-ı teklif ve ba's-ı enbiya ile, bir meydan-ı imtihan ve tecrübe ve cihad ve müsabaka açılmış."

"Eğer mücahede ve müsabaka olmasaydı, maden-i insaniyetteki elmas ve kömür hükmünde olan istidatlar beraber kalacaktı. Âlâ-yı illiyyîndeki Ebu Bekr-i Sıddık'ın ruhu, esfel-i sâfilîndeki Ebu Cehil'in ruhuyla bir seviyede kalacaktı."

"Demek, şeyâtin ve şerlerin yaratılması, büyük ve küllî neticeye baktığı için, icadları şer değil, çirkin değil. Belki, sû-i istimâlâttan ve kesb denilen mübaşeret-i hususiyeden gelen şerler, çirkinlikler, kesb-i insana aittir; icad-ı İlâhiye ait değildir."⁽⁵⁾

"ÜÇÜNCÜ SUALİNİZ: Cenâb-ı Hak musibetleri veriyor, belâları musallat ediyor. Hususan masumlara, hattâ hayvanlara bu zulüm değil mi?"

"*Elcevap:* Hâşâ! Mülk Onundur; mülkünde istediği gibi tasarruf eder. Hem acaba, san'atkâr bir zât, bir ücret mukâbilinde seni bir model yapıp, gayet san'atkârâne yaptığı murassâ bir libası sana giydiriyor; hünerini, maharetini göstermek için kısaltıyor, uzaltıyor, biçiyor, kesiyor, seni oturtuyor, kaldırıyor. Sen ona diyebilir misin ki, 'Beni güzelleştiren elbiseyi çirkinleştirdin; bana oturtup kaldırmakla zahmet verdin?' Elbette diyemezsin. Dersen divanelik edersin."

"Aynen öyle de Sâni-i Zülcelâl göz, kulak, lisan gibi duygularla murassâ, gayet san'atkârâne bir vücudu sana giydirmiş. Mütenevvi esmâsının nakışlarını göstermek için seni hasta eder, müptelâ eder, aç eder, tok eder, susuz eder, bu gibi ahvalde yuvarlatır. Mahiyet-i hayatiyeyi kuvvetleştirmek ve cilve-i esmâsını göstermek için, seni böyle çok tavırlarda gezdiriyor. Sen eğer desen, '**Beni niçin bu mesâibe müptelâ ediyorsun?**' Temsilde işaret edildiği gibi, yüz hikmet seni susturacak."

"Zaten sükûn ve sükûnet, atâlet, yeknesaklık, tevakkuf, bir nevi ademdir, zarardır. Hareket ve tebeddül vücuttur, hayırdır. Hayat, harekâtla kemâlâtını bulur, beliyat vasıtasıyla terakki eder. Hayat, cilve-i esmâ ile muhtelif harekâta mazhar olur, tasaffî eder, kuvvet bulur, inkişaf eder, inbisat eder, kendi mukadderâtını yazmasına müteharrik bir kalem olur, vazifesini ifa eder, ücret-i uhreviyeye kesb-i istihkak eder."(6)

" بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
اِذْ تَادٰی رَبُّهُ اَیُّی مَسْنِیَ الصُّرِّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ

"SABIR KAHRAMANI Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın şu münâcâtı, hem mücerreb, hem tesirlidir. Fakat, âyetten iktibas suretinde, bizler münâcâtımızda **رَبِّیْ اَیُّی مَسْنِیَ الصُّرِّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ** demeliyiz."

"Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın meşhur kıssasının hülâsası şudur ki: Pek çok yara, bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azîm mükâfâtını düşünerek, kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra, yaralarından tevellüt eden kurtlar kalbine ve diline iliştigi zaman, zikir ve marifet-i İlâhiyenin mahalleri olan kalb ve lisanına iliştikleri için, o vazife-i ubudiyete halel gelir düşüncesiyle, kendi istirahati için değil, belki ubudiyet-i İlâhiye için demiş: '**Yâ Rab, zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime halel veriyor.**' diye münâcât edip, Cenâb-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız,

lillâh için o münâcâtı gayet harika bir surette kabul etmiş, kemâl-i âfiyetini ihsan edip envâ-ı merhametine mazhar eylemiş."

"İşte bu Lem'ada Beş Nükte var."

"BİRİNCİ NÜKTE"

"Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın zâhirî yara hastalıklarının mukabili, bizim bâtınî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsen, Hazret-i Eyyub'dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve ruhumuza yaralar açar."

"Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyubiyeye, o hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bahusus, nasıl ki o hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar kalb ve lisanına ilişmişler. Öyle de bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler -*neûzu billâh*- mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanîsine ilişip zikirten nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar."

"Evet, günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah, istiğfarla çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir mânevî yılan olarak kalbi ısırıyor."

"Meselâ, utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ittilaından çok hicap ettiği zaman, melâike ve ruhaniyâtın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor."

"Hem meselâ, cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennem tehdidâtını işittikçe istiğfarla ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla cehennem ademini arzu ettiğinden, küçük bir emâre ve bir şüphe, cehennem inkârına cesaret veriyor."

"Hem meselâ, farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın, küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, **Sultan-ı Ezel ve Ebedin mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor. Ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki, keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasaydı! Ve bu arzudan, bir**

mânevî adâvet-i İlâhiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücud-i İlâhiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder; büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki, inkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlarla o sıkıntıdan daha müthiş mânevî sıkıntılara kendini hedef eder."

"Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkezâ, bu üç misale kıyas edilsin ki, **مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مَلِكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ** sırrı anlaşılın."

"İKİNCİ NÜKTE"

"Yirmi Altıncı Sözde sırr-ı kadere dair beyan edildiği gibi, musibet ve hastalıklarda insanların şekvâya üç vecihle hakları yoktur."

"BİRİNCİ VECİH: Cenâb-ı Hak, insana giydirdiği vücut libasını san'atına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış; o vücut libasını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder, muhtelif esmâsının cilvesini gösterir. Şâfi ismi hastalığı istediği gibi, Rezzak ismi de açlığı iktiza ediyor, ve hâkezâ..."

مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مَلِكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ

"İKİNCİ VECİH: Hayat musibetlerle, hastalıklarla tasaffi eder, kemal bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder, vazife-i hayatiyeyi yapar. Yeknesak istirahat döşegindeki hayat, hayr-ı mahz olan vücuttan ziyade, şerr-i mahz olan ademe yakındır ve ona gider."

"ÜÇÜNCÜ VECİH: Şu dâr-ı dünya, meydan-ı imtihandır ve dâr-ı hizmettir. Lezzet ve ücret ve mükâfat yeri değildir. Madem dâr-ı hizmettir ve mahall-i ubudiyettir. Hastalıklar ve musibetler, dinî olmamak ve sabretmek şartıyla, o hizmete ve o ubudiyete çok muvafık oluyor ve kuvvet veriyor. Ve her bir saati bir gün ibadet hükmüne getirdiğinden, şekvâ değil, şükretmek gerektir."

"Evet, ibadet iki kısımdır: bir kısmı müsbet, diğeri menfi. Müsbet kısmı malûmdur. Menfi kısmı ise, hastalıklar ve musibetlerle, musibettede zaafını ve aczini hissedip, Rabb-i Rahîmine ilticâkârâne teveccüh edip, Onu düşünüp, Ona yalvarıp hâlis bir ubudiyet yapar. Bu ubudiyete riyâ giremez, hâlistir. Eğer sabretse, musibetin mükâfâtını düşünse, şükretse, o vakit her bir saati bir gün ibadet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hattâ bir kısmı var ki, bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçer. Hattâ bir âhiret kardeşim, Muhacir Hafız Ahmed isminde bir zâtın müthiş bir

hastalığına ziyade merak ettim. Kalbime ihtar edildi: 'Onu tebrik et. Her bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçiyor.' Zaten o zat sabır içinde şükrediyordu."

"ÜÇÜNCÜ NÜKTE"

"Bir iki Sözde beyan ettiğimiz gibi, her insan geçmiş hayatını düşünse, kalbine ve lisanına ya 'ah' veya 'oh' gelir."

"Yani, ya teessüf eder, ya **'Elhamdü lillâh'** der. Teessüfü dedirten, eski zamanın lezâzinin zeval ve firakından neş'et eden mânevî elemlerdir. Çünkü zevâl-i lezzet elemidir. Bazan muvakkat bir lezzet daimî elem verir. Düşünmek ise o elemi deşiyor, teessüf akıtıyor. Eski hayatında geçirdiği muvakkat âlâmın zevâlinde neş'et eden mânevî ve daimî lezzet, **'Elhamdü lillâh'** dedirtir. Bu fıtrî hâletle beraber, musibetlerin neticesi olan sevap ve mükâfât-ı uhreviye ve kısa ömrü musibet vasıtasıyla uzun bir ömür hükmüne geçmesini düşünse, sabırdan ziyade, şükreder, **عَلَى كُلِّ حَالٍ سِوَى الْكُفْرِ الْحَمْدُ عَلَى كُلِّ حَالٍ سِوَى الْكُفْرِ** demesi iktiza eder. Meşhur bir söz var ki, 'Musibet zamanı uzundur.'"

"Evet, musibet zamanı uzundur. Fakat örf-ü nâsta zannedildiği gibi sıkıntılı olduğundan uzun değil, belki uzun bir ömür gibi hayatî neticeler verdiği için uzundur."

"DÖRDÜNCÜ NÜKTE"

"Yirmi Birinci Sözün Birinci Makamında beyan edildiği gibi, Cenâb-ı Hakkın insana verdiği sabır kuvvetini evham yolunda dağıtmazsa, her musibete karşı kâfi gelebilir. Fakat vehmin tahakkümüyle ve insanın gafletiyle ve fâni hayatı bâki tevehhüm etmesiyle, sabır kuvvetini mazi ve müstakbele dağıtıp, halihazırdaki musibete karşı sabrı kâfi gelmez, şekvâya başlar. Adeta *-hâşâ-* Cenâb-ı Hakkı insanlara şekvâ eder. Hem çok haksız bir surette ve divanecesine şekvâ edip sabırsızlık gösterir."

"Çünkü, geçmiş her bir gün, musibet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevâlindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevabı kalmış. Bundan şekvâ değil, belki mütelezzizâne şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilâkis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fâni ömrü, musibet vasıtasıyla bâki ve mes'ut bir nevi ömür hükmüne geçer. Onlardaki âlâmı vehimle düşünüp bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak divaneliktir."

"Ama gelecek günler ise, madem daha gelmemişler, içlerinde çekeceği hastalık veya musibeti şimdiden düşünüp sabırsızlık

göstermek, şekvâ etmek, ahmaklıktır. 'Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım.' diye bugün mütemadiyen su içmek, ekmek yemek ne kadar ahmakçasına bir divaneliktir. Öyle de, gelecek günlerdeki, şimdi adem olan musibet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan müteallim olmak, sabırsızlık göstermek, hiçbir mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir belâhettir ki, hakkında şefkat ve merhamet liyakatini selb ediyor."

"Elhasıl, nasıl şükür nimeti ziyadeleştiriyor; öyle de şekvâ musibeti ziyadeleştirir. Hem merhamete liyakati selb eder."

"Birinci Harb-i Umumînin birinci senesinde, Erzurum'da mübarek bir zat müthiş bir hastalığa giriftar olmuştu. Yanına gittim. Bana dedi: 'Yüz gecedir ben başımı yastığa koyup yatamadım.' diye acı bir şikâyet etti. Ben çok acıdım. Birden hatırıma geldi ve dedim: 'Kardeşim, geçmiş sıkıntılı yüz günün, şimdi sürurlu yüz gün hükmündedir. Onları düşünüp şekvâ etme. Onlara bakıp şükret. Gelecek günler ise, madem daha gelmemişler; Rabbin olan **Rahmânü'r-Rahîmin** rahmetine itimad edip, dövülmeden ağlama, hiçten korkma, ademe vücut rengi verme. Bu saati düşün. Sendeki sabır kuvveti bu saate kâfi gelir. Divane bir kumandan gibi yapma ki, sol cenah düşman kuvveti onun sağ cenahına iltihak edip ona taze bir kuvvet olduğu halde, sol cenahındaki düşmanın sağ cenahı daha gelmediği vakitte, o tutar, merkez kuvvetini sağa sola dağıtıp, merkezi zayıf bırakıp, düşman ednâ bir kuvvetle merkezi harap eder.'"

"Dedim: 'Kardeşim, sen bunun gibi yapma. Bütün kuvvetini bu saate karşı tahşid et. Rahmet-i İlâhiyeyi ve mükâfât-ı uhreviyeyi ve fâni ve kısa ömrünü uzun ve bâki bir surete çevirdiğini düşün. Bu acı şekvâ yerinde ferahlı bir şükret.' O da tamamıyla bir ferah alarak, **'Elhamdü lillâh'**, dedi, 'hastalığım ondan bire indi.'"

"BEŞİNCİ NÜKTE"

"Üç Meseledir."

"BİRİNCİ MESELE: Asıl musibet ve muzır musibet, dine gelen musibettir. Musibet-i diniyeden her vakit dergâh-ı İlâhiyeye iltica edip feryad etmek gerektir. Fakat dinî olmayan musibetler, hakikat noktasında musibet değildirler. Bir kısmı ihtar-ı Rahmânîdir. Nasıl ki çoban, gayrın tarlasına tecavüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan hissederler ki, zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnunâne dönerler."

"Öyle de çok zâhirî musibetler var ki, ilâhî birer ihtar, birer ikazdır."

Ve bir kısmı keffâretü'z-zünubdur. Ve bir kısmı, gafleti dağıtıp, beşerî olan aczini ve zaafını bildirerek bir nevi huzur vermektir. Musibetin hastalık olan nev'i, sabıkan geçtiği gibi, o kısım, musibet değil, belki bir iltifat-ı Rabbânîdir, bir tathirdir. Rivayette vardır ki, 'Ermiş bir ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşüyor; sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor.'"

"Hazret-i Eyyub Aleyhisselâm, münâcâtında, istirahat-i nefis için dua etmemiş. Belki zikr-i lisanî ve tefekkür-ü kalbîye mâni olduğu zaman, ubudiyet için şifa talep eylemiş. Biz, o münâcatla birinci maksadımız, günahlardan gelen mânevî, ruhî yaralarımızın şifasını niyet etmeliyiz. Maddî hastalıklar için, ubudiyete mâni olduğu zaman iltica edebiliriz. Fakat muterizâne, müştekiyâne bir surette değil, belki mütezellilâne ve istimdatkârâne iltica edilmeli. Madem Onun rububiyetine razıyız; o rububiyeti noktasında verdiği şeye rıza lâzım. Kazâ ve kaderine itirazı işmam eder bir tarzda ah, of edip şekvâ etmek, bir nevi kaderi tenkittir, rahîmiyetini ittihamdır. Kaderi tenkit eden, başını örse vurur, kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış elle intikam almak için o eli istimal etmek nasıl kırılmasını tezyid ediyor; öyle de musibete giriftar olan adam, itirazkârâne şekvâ ve merakla onu karşılamak, musibeti ikileştiriyor."

"İKİNCİ MESELE: Maddî musibetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür. Meselâ, gecelerde insanın gözüne bir hayal ilişir. Ona ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyet verilmezse kaybolur. Hücum eden arılara iliştikçe fazla tehacüm göstermeleri, lâkayt kaldıkça dağılmaları gibi, maddî musibetlere de büyük nazarıyla, ehemmiyetle baktıkça büyür. Merak vasıtasıyla o musibet cesetten geçerek kalbde de kökleşir, bir mânevî musibeti dahi netice verir, ona istinad eder, devam eder. Ne vakit o merakı, kazâyâ rıza ve tevekkül vasıtasıyla izale etse, bir ağacın kökü kesilmesi gibi, maddî musibet hafifleşe hafifleşe, kökü kesilmiş ağaç gibi kurur, gider. Bu hakikati ifade için bir vakit böyle demiştim:"

**"Bırak ey biçare feryadı belâdan kıl tevekkül,
Zira feryat belâ ender hatâ ender belâdır bil.
Eğer belâ vereni buldunsa, safâ ender atâ ender belâdır bil.
Eğer bulmazsan, bütün dünya cefâ ender fenâ ender belâdır bil.
Cihan dolu belâ başında varken, ne bağırırın küçük bir belâdan?
Gel, tevekkül kıl.
Tevekkülle belâ yüzünde gül, tâ o da gülsün. O güldükçe küçülür,
eder tebeddül."**

"Nasıl ki mübarezede müthiş bir hasma karşı gülmekle, adâvet musalâhaya, husumet şakaya döner, adâvet küçülür, mahvolur,

tevekkül ile musibete karşı çıkmak dahi öyledir."

"ÜÇÜNCÜ MESELE: Her zamanın bir hükmü var. Şu gaflet zamanında musibet şeklini değiştirmiş. Bazı zamanda ve bazı eşhasta belâ, belâ değil, belki bir lûtf-u İlâhîdir. Ben şu zamandaki hastalıklı sair musibetzedeleri *-fakat musibet dine dokunmamak şartıyla-* bahtiyar gördüğümünden, hastalık ve musibet aleyhtarı bulunmak hususunda bana bir fikir vermiyor. Ve bana, onlara acımak hissini iras etmiyor. Çünkü, hangi bir genç hasta yanıma gelmişse, görüyorum, emsallerine nisbeten bir derece vazife-i diniyeye ve âhirete karşı merbutiyeti var. Ondan anlıyorum ki, öyleler hakkında o nevi hastalıklar musibet değil, bir nevi nimet-i İlâhiyedir. Çünkü, çendan o hastalık onun dünyevî, fânî, kısacık hayatına bir zahmet iras ediyor, fakat onun ebedî hayatına faydası dokunuyor. Bir nevi ibadet hükmüne geçiyor. Eğer sıhhat bulsa, gençlik sarhoşluğuyla ve zamanın sefahetiyle, elbette hastalık hâletini muhafaza edemeyecek, belki sefahete atılacak.

"Hâtîme"

"Cenâb-ı Hak, hadsiz kudret ve nihayetsiz rahmetini göstermek için, insanda hadsiz bir acz, nihayetsiz bir fakr derc eylemiştir. Hem hadsiz nukuş-u esmâsını göstermek için insanı öyle bir surette halk etmiş ki, hadsiz cihetlerle elemler aldığı gibi, hadsiz cihetlerle de lezzetler alabilir bir makine hükmünde yaratmış."

"Ve o makine-i insaniyede yüzer âlet var. Her birinin eleme ayrı, lezzeti ayrı, vazifesi ayrı, mükâfâtı ayrıdır. Âdeta insan-ı ekber olan âlemde tecellî eden bütün esmâ-i İlâhiye, bir âlem-i asgar olan insanda dahi o esmânın umumiyetle cilveleri var."

"Bunda sıhhat ve âfiyet ve lezâiz gibi nâfi emirler nasıl şükrü dedirtir, o makineyi çok cihetlerle vazifelerine sevk eder, insan da bir şükür fabrikası gibi olur."

"Öyle de musibetlerle, hastalıklarla, âlâm ile sair müheyyiç ve muharrik ârızalarla, o makinenin diğer çarklarını harekete getirir, tehyiç eder. Mahiyet-i insaniyede münderiç olan acz ve zaaf ve fakr madenini işlettiriyor. Bir lisanla değil, belki her bir âzânın lisanıyla bir iltica, bir istimdat vaziyeti verir."

"Güya insan o ârızalarla, ayrı ayrı binler kalemi tazammun eden müteharrik bir kalem olur, sahife-i hayatında veyahut levh-i misalîde mukadderât-ı hayatını yazar, esmâ-i İlâhiyeye bir ilânnâme yapar ve bir kaside-i manzume-i Sübhâniye hükmüne geçip, vazife-i fitratını ifa eder."(7)

"Bir zaman, ziyade rikkatimden ve fazla şefkatten ve acımak duygusundan, zîhayat ve hususan onlardan zîşuur ve bilhassa insanlar ve bilhassa mazlumlar ve musibete giriftar olanların halleri çok ziyade rikkatime ve şefkatime ve kalbime dokunuyordu."

"Kalben diyordum: 'Bu âciz ve zayıf biçarelerin dertlerini, âlemde hükmeden bu yeknesak kanunlar dinlemedikleri gibi, istilâ edici ve sağır olan unsurlar, hâdiseler dahi işitmezler. Bunların bu perişan hallerine merhamet edip hususî işlerine müdahale eden yok mu?' diye ruhum çok derin feryat ediyordu."

"Hem, 'O çok güzel memlûklerin ve çok kıymettar malların ve çok müştak ve minnettâr dostların işlerine bakacak ve onlara sahabet edecek ve himayet edecek bir mâlikleri, bir sahipleri, bir hakikî dostları yok mu?' diye kalbim bütün kuvvetiyle bağırıyordu."

"İşte, ruhumun feryadına ve kalbimin vâveylâsına vâfi ve kâfi ve teskin edici ve kanaat verici cevap ise, sırr-ı tevhid ile, **Rahmân** ve **Rahîm** olan **Zât-ı Zülcelâlin**, umumî kanunların tazyikatları ve hâdisatın tehacümatı altında ağlayan ve sızlayan o sevimli memlûklerine, kanunların fevkinde olarak, ihsanat-ı hususiyesi ve imdadat-ı hassası ve doğrudan doğruya her şeye karşı rububiyet-i hususiyesi ve her şeyin tedbirini bizzat kendisi görmesi ve her şeyin derdini bizzat dinlemesi ve her şeyin hakikî mâliki, sahibi, hâmîsi olduğunu, sırr-ı Kur'ân ve nur-u iman ile bildim. O hadsiz meyusiyet yerinde, nihayetsiz bir mesruriyet hissettim."

"Ve her bir zîhayat, öyle bir **Mâlik-i Zülcelâle** mensubiyeti ve memlûkiyeti cihetiyle, nazarımda binler derece bir ehemmiyet, bir kıymet kesb ettiler."

"Çünkü, madem herkes efendisinin şerefiyle ve mensup olduğu zâtın makamıyla ve şöhretiyle iftihar eder, bir izzet peyda eder."

"Elbette, nur-u iman ile bu mensubiyetin ve memlûkiyetin inkişafı suretinde, bir karınca bir firavunu o mensubiyet kuvvetiyle mağlûp ettiği gibi, o mensubiyet şerefiyle dahi, gafil ve kendi kendine mâlik ve başıboş kendini zanneden ve ecdadiyla ve mülk-ü Mısır ile iftihar eden ve kabir kapısında o iftiharî sönen bin firavun kadar iftihar edebilir."

"Ve sinek dahi, Nemrud'un sekerat vaktinde azaba ve hicaba inkılâp eden iftiharına karşı kendi mensubiyetinin şerefini irâe edip,

onunkini hiçe indirebilir."

"İşte, **الشِّرْكُ لظُلْمٌ عَظِيمٌ** lâyeti, şirkte hadsiz ve çok büyük bir zulüm bulunduğunu ifade ile bildirir. Şirk öyle bir cürümdür ki, her bir mahlûkun hakkına ve şerefine ve haysiyetine bir tecavüzdür; ancak onu cehennem temizler."⁽⁸⁾

"Bu makama ait gayet mühim iki şıklı bir suâle gayet muhtasar ve kuvvetli bir cevaptır."

"Suâlin Birinci Şıkkı"

"*Bu makamda diyorsun ki: 'Kâinatı hüsün ve cemâl ve güzellik ve adalet ihata etmiştir. Halbuki, gözümüz önünde bu kadar çirkinliklere ve musibetlere ve hastalıklara ve beliyelere ve ölümlere ne diyeceksin?'*"

"*Elcevap: Çok güzellikleri intaç veya izhar eden bir çirkinlik dahi, dolayısıyla bir güzelliştir. Ve çok güzelliklerin görünmemesine ve gizlenmesine sebep olan bir çirkinliğin yok olması, görünmemesi, yalnız bir değil, belki müteaddit defa çirkindir. Meselâ, vâhid-i kıyasî gibi bir kubh bulunmazsa, hüsnün hakikatı bir tek nevi olur; pek çok mertebeleri gizli kalır. Ve kubhun tedahülü ile mertebeleri inkişaf eder. Nasıki soğuşun vücuduyla hararetin mertebeleri ve karanlığın bulunmasıyla ziyanın dereceleri tezahür eder. Aynen öyle de cüz'î şer ve zarar ve musibet ve çirkinliğin bulunmasıyla, küllî hayırlar ve küllî menfaatler ve küllî nimetler ve küllî güzellikler tezahür ederler.*"

"Demek çirkinin icadı çirkin değil, güzeldir. Çünkü, neticelerin çoğu güzeldir. Evet, yağmurdan zarar gören tembel bir adam, yağmura rahmet namını verdiren hayırlı neticelerini hükümden iskat etmez, rahmeti zahmete çeviremez."

"Amma, fena ve zevâl ve mevt ise, Yirmi Dördüncü Mektupta gayet kuvvetli ve kat'î burhanlarla ispat edilmiş ki, onlar umumî rahmete ve ihatalı hüsne ve şümüllü hayra münâfi değiller; belki muktezalarıdır. Hattâ şeytanın dahi, mânevî terakkiyat-ı beşeriyenin zembereği olan müsabakaya ve mücahedeye sebep olduğundan, o nev'in icadı dahi hayırdır, o cihette güzeldir."

"Hem, hattâ kâfir, küfürle bütün kâinatın hukukuna bir tecavüz ve şerefini tahkir ettiğinden, ona cehennem azabı vermek güzeldir."

Başka risalelerde bu iki nokta tamamen tafsil edildiğinden, burada bir kısa işaretle iktifa ediyoruz."

"Suâlin İkinci Şıkkı"

"Haydi şeytana ve kâfire ait bu cevabı umumî noktasında kabul edelim. Fakat, **Cemîl-i Mutlak** ve **Rahîm-i Mutlak** ve hayr-ı mutlak olan **Zât-ı Ganiyy-i Ale'l-Itlak**, nasıl oluyor ki, bîçare cüz'î ferdleri ve şahısları musibete, şerre, çirkinliğe müptelâ ediyor?"

"*Elcevap:* Ne kadar iyilik ve güzellik ve nimet varsa, doğrudan doğruya o **Cemîl ve Rahîm-i Mutlakın** hazine-i rahmetinden ve ihsanat-ı hususiyesinden gelir. Ve musibet ve şerler ise, saltanat-ı rubûbiyetin, âdetullah namı altında ve küllî iradelerin mümessilleri olan umumî ve küllî kanunlarının çok neticelerinden tek tük cüz'î neticeleri olmasından, o kanunlar cereyanının cüz'î muktezaları olduğundan, elbette küllî maslahatlara medar olan o kanunları muhafaza ve riayet etmek için, o şerli, cüz'î neticeleri dahi halk eder. Fakat o cüz'î ve elîm neticelere karşı, imdâdât-ı hassa-i Rahmâniye ve ihsanat-ı hususiye-i Rabbâniye ile musibete düşen efradın feryatlarına ve beliyelere giriftâr olan eşhasın istiğaselerine yetişir. Ve fâil-i muhtar olduğunu ve her bir şeyin her bir işi, onun meşîetine bağlı bulunduğunu ve umum kanunları dahi daima irade ve ihtiyarına tâbi bulunmalarını ve o kanunların tazyikinden feryat eden fertleri, bir **Rabb-i Rahîm** dinlediğini ve imdatlarına ihsanıyla yetiştiğini göstermekle; esmâ-i hüsnânın kayıtsız ve hadsiz cilvelerine hadsiz ve kayıtsız bir meydan açmak için o küllî âdetullah düsturlarının ve o umumî kanunların şüzuzâtıyla ve hem, şerli cüz'î neticeleriyle, hususî ihsanat ve hususî teveddüdat, yani sevdirmekle hususi tecelliyat kapılarını açmıştır."

"Bu ikinci alâmet-i tevhid, Siracü'n-Nur'un belki yüz yerlerinde beyan edildiğinden, burada hafif bir işaretle iktifa ettik."(9)

"Yirmi Altıncı Sözün hâtimelerinde denildiği gibi, nasıl ki bir mahir san'atkâr, kıymettar bir elbiseyi murassâ ve münakkaş surette yapmak için, bir miskin adamı, lâyük olduğu bir ücrete mukâbil model yaparak, kendi san'at ve maharetini göstermek için, o elbiseyi o miskin adam üstünde biçer, keser, kısaltır, uzatır; o adamı da oturtur, kaldırır, muhtelif vaziyetler verir. Şu miskin adamın hiçbir hakkı var mıdır ki, o san'atkâra desin: 'Beni güzelleştiren bu elbiseye neden ilişip tebdil ve tağyir ediyorsun ve

beni kaldırıp oturtup meşakkatle benim istirahatimi bozuyorsun?"

"Aynen öyle de Sâni-i Zülcelâl, her bir nevi mevcudatın mahiyetini birer model ittihaz ederek ve nukuş-u esmâsıyla kemâlât-ı san'atını göstermek için, her bir şeye, hususan zihayata, duygularla murassâ bir vücut libasını giydirerek, üstünde kalem-i kazâ ve kaderle nakışlar yapar, cilve-i esmâsını gösterir. Her bir mevcuda dahi, ona lâyük bir tarzda bir ücret olarak, bir kemâl, bir lezzet, bir feyiz veriyor."

" **مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ** "sırrına mazhar olan o **Sâni-i Zülcelâle** karşı hiçbir şeyin hakkı var mıdır ki, desin, 'Bana zahmet veriyorsun, benim istirahatimi bozuyorsun.' Hâşâ!"

"Evet, mevcudatın hiçbir cihette **Vâcibü'l-Vücuda** karşı hakları yoktur ve hak dâvâ edemezler. Belki hakları daima şükür ve hamd ile verdiği vücut mertebelerinin hakkını edâ etmektir. Çünkü verilen bütün vücut mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânâttır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz."

"Meselâ madenler diyemezler: 'Niçin nebâtî olmadık?' Şekvâ edemezler; belki vücut-u madenîye mazhar oldukları için, hakları Fâtırına şükrandır."

"Nebâtat, 'Niçin hayvan olmadım?' deyip şekvâ edemez. Belki, vücut ile beraber, hayata mazhar olduğu için, hakkı şükrandır."

"Hayvan ise, 'Niçin insan olmadım?' diye şikâyet edemez. Belki, hayat ve vücut ile beraber, kıymettar bir ruh cevheri ona verildiği için, onun üstündeki hakkı, şükrandır. Ve hâkezâ, kıyas et."

"Ey insan-ı müştekî! Sen mâdum kalmadın, vücut nimetini giydin, hayatı tattın, câmid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalâlette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün, ve hâkezâ..."

"Ey nankör! Daha sen nerede hak kazanıyorsun ki, **Cenâb-ı Hakkın** sana verdiği mahz-ı nimet olan vücut mertebelerine mukâbil şükretmeyerek, imkânât ve ademiyyat nev'inde ve senin eline geçmediği ve sen lâyük olmadığı yüksek nimetlerin sana verilmediğinden, bâtil bir hırsla **Cenâb-ı Haktan** şekvâ ediyorsun ve küfrân-ı nimet ediyorsun?"

"Acaba bir adam, minare başına çıkmak gibi âli derecatlı bir mertebeye çıksın, büyük makam bulsun, her basamakta büyük bir

nimet görsün; o nimetleri verene şükretmesin ve desin: 'Niçin o minareden daha yükseğine çıkamadım?' diye şekvâ ederek ağlayıp sızlasın ne kadar haksızlık eder ve ne kadar küfrân-ı nimete düşer, ne kadar büyük divanelik eder; divaneler dahi anlar."

"Ey kanaatsiz, hırslı ve iktisatsız, israflı ve haksız, şekvâlı, gafil insan!"

"Kat'iyen bil ki, kanaat, ticaretli bir şükrandır; hırs, hasâretli bir küfrandır. Ve iktisat, nimete güzel ve menfaatli bir ihtiramdır."

"İsraf ise, nimete çirkin ve zararlı bir istihfaftır. Eğer aklın varsa kanaate alış ve rızaya çalış. Tahammül etmezsen, 'Yâ Sabûr' de ve sabır iste, hakkına razı ol, teşekkî etme."

"Kimden kime şekvâ ettiğini bil, sus. Herhalde şekvâ etmek istersen, nefsini Cenâb-ı Hakka şekvâ et; çünkü kusur ondadır."(10)

"ÜÇÜNCÜ DEVÂ"

"Ey tahammülsüz hasta! İnsan bu dünyaya keyif sürmek ve lezzet almak için gelmediğine, mütemadiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemadiyen zeval ve firakta yuvarlanması şahittir. Hem insan, zîhayatın en mükemmeli, en yükseği ve cihazatça en zengini, belki zîhayatların sultanı hükmünde iken, geçmiş lezzetleri ve gelecek belâları düşünmek vasıtasıyla, hayvana nisbeten en ednâ bir derecede, ancak kederli, meşakkatli bir hayat geçiriyor. Demek insan bu dünyaya yalnız güzel yaşamak için ve rahatla ve safâ ile ömür geçirmek için gelmemiştir. Belki azîm bir sermaye elinde bulunan insan, burada ticaret ile, ebedî, daimî bir hayatın saadetine çalışmak için gelmiştir. Onun eline verilen sermaye de ömürdür."

"Eğer hastalık olmazsa, sıhhat ve âfiyet gaflet verir, dünyayı hoş gösterir, âhireti unutturur. Kabri ve ölümü hatırına getirmek istemiyor. Sermaye-i ömrünü bâd-ı heva boş yere sarf ettiriyor. Hastalık ise, birden gözünü açtırır. Vücuduna ve cesedine der ki: 'Lâyemut değilsin, başıboş değilsin, bir vazifen var. Gururu bırak, seni Yaratanı düşün, kabre gideceğini bil, öyle hazırlan.'"

"İşte hastalık bu nokta-i nazardan hiç aldatmaz bir nâsih ve ikaz edici bir mürşiddir. Ondaki şekvâ değil, belki bu cihette ona teşekkür etmek, eğer fazla ağır gelse sabır istemek gerektir."(11)

"ALTINCI DEVÂ"

"Ey dünya zevkini düşünüp hastalıktan ıztırap çeken kardeşim! Bu dünya eğer daimî olsaydı ve yolumuzda ölüm olmasaydı ve firak ve zevâlin rüzgârları esmeseydi ve musibetli, fırtınalı istikbalde mânevî kış mevsimleri olmasaydı, ben de seninle beraber senin haline acıyacaktım. Fakat madem dünya birgün bize 'Haydi, dışarı.' diyecek, feryadımızdan kulağını kapayacak. O bizi dışarı kovmadan, biz bu hastalıklar ikazatıyla şimdiden onun aşkından vazgeçmeliyiz. O bizi terk etmeden, kalben onu terke çalışmalıyız."

"Evet, hastalık bu mânâyı bize ihtar edip der ki: '**Senin vücudun taştan, demirden değildir. Belki daima ayrılmaya müsait muhtelif maddelerden terkip edilmiştir. Gururu bırak, aczini anla. Mâlikini tanı, vazifeni bil, dünyaya niçin geldiğini öğren.**' Kalbin kulağına gizli ihtar ediyor. Hem madem dünyanın zevki, lezzeti devam etmiyor. Hususan meşru olmazsa, hem devamsız, hem elemli, hem günahlı oluyor. O zevki kaybettiğinden hastalık bahanesiyle ağlama; bilâkis hastalıktaki mânevî ibadet ve uhrevî sevap cihetini düşün, zevk almaya çalış."(12)

"Ey Hâlıkını tanıyan hasta! Hastalıklardaki elem ve tevahhuş ve korkmak ise, hastalık bazan ölüme vesile olduğu cihetindedir. Ölüm, nazar-ı gaflet ve zâhirî cihetinde dehşetli olduğundan, ona vesile olabilen hastalıklar korkutuyor, telâş veriyor."

"*Evvelâ* bil ve kat'î iman et ki, ecel mukadderdir, tagayyür etmez. Çok ağır hastaların başında ağlayanlar ve sıhhatleri yerinde olanlar ölmüşler, o ağır hastalar şifa bulup yaşamışlar."

"*Saniyen*: Ölüm, sureten görüldüğü gibi dehşetli değil. Çok risalelerde gayet kat'î, şeksiz, şüphesiz bir surette, **Kur'ân-ı Hakîmin** verdiği nurla ispat etmişiz ki, ehl-i iman için ölüm, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem dünya meydanındaki imtihanda, talim ve talimat olan ubudiyetten bir paydostur. Hem öteki âleme gitmiş yüzde doksan dokuz ahbap ve akrabasına kavuşmak için bir vesiledir."

"Hem hakikî vatanına ve ebedî makam-ı saadetine girmeye bir vasıta. Hem zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinâna bir davettir. Hem

Hâlık-ı Rahîminin fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Madem ölümün mahiyeti hakikat noktasında budur; ona dehşetli bakmak değil, bilâkis rahmet ve saadetin bir mukaddemesi nazarıyla bakmak gerektir."

"Hem ehlullahın bir kısmının ölümden korkmaları, ölümün dehşetinden değildir. Belki daha fazla hayır kazanacağım diye, vazife-i hayatın idamesinden kazanacakları hayrat içindir. Evet, ehl-i iman için ölüm rahmet kapısıdır, ehl-i dalâlet için zulûmat-ı ebediye kuyusudur."(13)

"Üçüncü sual: Bazı eşhâsın hatasından gelen bu musibet bir derece memlekette umumî şekle girmesinin sebebi nedir?"

"Elcevap: Umumî musibet, ekseriyetin hatasından ileri gelmesi cihetiyle, ekser nâsın o zalim eşhâsın harekâtına fiilen veya iltizamen veya iltihaken taraftar olmasıyla mânen iştirak eder, musibet-i âmmeye sebebiyet verir."

"Dördüncü sual: Madem bu zelzele musibeti hataların neticesi ve keffâretü'z-zünubdur. Masumların ve hatasızların o musibet içinde yanması nedendir? Âdaletullah nasıl müsaade eder?"

"Yine mânevî canipten elcevap: Bu mesele sırr-ı kadere taallûk ettiği için, Risale-i Kadere havale edip, yalnız burada bu kadar denildi:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً

"Yani, 'Bir belâ, bir musibetten çekininiz ki, geldiği vakit yalnız zalimlere mahsus kalmayıp masumları da yakar.'"

"Şu âyetin sırrı şudur ki: Bu dünya bir meydan-ı tecrübe ve imtihandır ve dar-ı teklif ve mücahededir. İmtihan ve teklif, iktiza ederler ki, hakikatler perdeli kalıp, ta müsabaka ve mücahede ile Ebu Bekirler âlâ-yı illiyyîne çıksınlar ve Ebu Cehiller esfel-i sâfilîne girsinler. Eğer masumlar böyle musibetlerde sağlam kalsaydılar, Ebu Cehil'ler, aynen Ebu Bekir'ler gibi teslim olup, mücahede ile mânevî terakki kapısı kapanacaktı ve sırr-ı teklif bozulacaktı."

"Madem mazlum zalim ile beraber musibete düşmek hikmet-i İlâhiyece lâzım geliyor. Acaba o biçare mazlumların rahmet ve adaletten hisseleri nedir?"

"Bu suale karşı, cevaben denildi ki: O musibetteki gazap ve hiddet içinde, onlara bir rahmet cilvesi var. Çünkü o masumların fâni malları, onların hakkında sadaka olup bâki bir mal hükmüne geçtiği gibi, fâni hayatları dahi bir bâki hayatı kazandıracak derecede bir nevi şehadet hükmünde olarak, nisbeten az ve muvakkat bir meşakkat ve azaptan büyük ve daimî bir kazancı kazandıran bu zelzele, onlar hakkında ayn-ı gazap içinde bir rahmettir."

"Beşinci soru: **Âdil** ve **Rahîm**, **Kadîr** ve **Hakîm**, neden hususî hatalara hususî ceza vermeyip koca bir unsur muhallat eder? Bu hal cemâl-i rahmetine ve şümül-u kudretine nasıl muvafık düşer?"

"*Elcevap:* Kadîr-i Zülcelâl her bir unsura çok vazifeler vermiş ve her bir vazifede çok neticeler verdiriyor. Bir unsurun bir tek vazifesinde bir tek neticesi çirkin ve şer ve musibet olsa da, sair güzel neticeler, bu neticeyi de güzel hükmüne getirir. Eğer bu tek çirkin netice vücuda gelmemek için, insana karşı hiddete gelmiş o unsur o vazifeden men edilse, o vakit o güzel neticeler adedince hayırlar terk edilir; ve lüzumlu bir hayrı yapmamak şer olması haysiyetiyle, o hayırlar adedince şerler yapılır, ta bir tek şer gelmesin gibi, gayet çirkin ve hilâf-ı hikmet ve hilâf-ı hakikat bir kusurdur."

"Kudret ve hikmet ve hakikat, kusurdan münezzehtirler. Madem bir kısım hatalar, unsurları ve arzı hiddete getirecek derecede bir şümüllü isyandır ve çok mahlûkatın hukukuna bir tahkirli tecavüzdür. Elbette, o cinayetin fevkalâde çirkinliğini göstermek için, koca bir unsura, küllî vazifesi içinde, "Onları terbiye et" diye emir verilmesi ayn-ı hikmettir ve adalettir ve mazlumlara ayn-ı rahmettir."

"*Altıncı soru:* Zelzele, küre-i arzın içinde inkılâbât-ı madeniyenin neticesi olduğunu ehl-i gaflet işâa edip, adeta tesadüfî ve tabîî ve maksatsız bir hadise nazarıyla bakarlar. Bu hadisenin mânevî esbabını ve neticelerini görmüyorlar, ta ki intibaha gelsinler. Bunların istinad ettiği maddenin bir hakikati var mıdır?"

"*Elcevap:* Dalâletten başka hiçbir hakikati yoktur. Çünkü, her sene elli milyondan ziyade münakkaş, muntazam gömlekleri giyen ve değiştiren küre-i arzın üstünde binler envân bir tek nev'i olan, meselâ sinek taifesinden hadsiz efradından bir tek ferdin yüzer âzâsından bir tek uzvu olan kanadının kast ve irade ve meşiet ve hikmet cilvesine mazhariyeti ve ona lâkayt kalmaması ve başıboş bırakmaması gösteriyor ki, değil hadsiz zîşuurun beşiği ve anası ve mercii ve hâmisi olan koca küre-i arzın ehemmiyetli ef'al ve ahvali, belki hiçbir şeyi cüz'î olsun küllî olsun irade ve ihtiyar ve kasd-ı İlâhî haricinde olmaz. Fakat **Kadîr-i Mutlak**, hikmetinin muktezasıyla,

zahir esbabı tasarrufatına perde ediyor. Zelzeleyi irade ettiği vakit, bazan da bir madeni harekete emredip ateşlendiriyor."

"Haydi, madenî inkılâbat dahi olsa, yine emir ve hikmet-i İlâhî ile olur, başka olamaz. Meselâ bir adam bir tüfekte birisini vurdu. Vuran adama hiç bakılmasa, yalnız fişekteki barutun ateş alması noktasına hasr-ı nazar edip biçare maktulün bûs bütün hukukunu zayi etmek ne derece belâhet ve divaneliktir."

"Aynen öyle de **Kadîr-i Zülcelâlin** musahhar bir memuru, belki bir gemisi, bir tayyaresi olan küre-i arzın içinde bulunan ve hikmet ve irade ile iddihar edilen bir bombayı, 'Ehl-i gaflet ve tuğyanı uyandırmak için ateşlendir.' diye olan emr-i Rabbânîyi unutmak ve tabiata sapsamak, hamâkatin en eşneidir."

"*Altıncı sualin tetimmesi ve haşiyesi:* Ehl-i dalâlet ve ilhad, mesleklerini muhafaza ve ehl-i imanın intibahlarına mukabele ve mümanaat etmek için, o derece garip bir temerrüd ve acip bir hamâkat gösteriyorlar ki, insanı insaniyetten pişman eder."

"Meselâ, bu âhirde beşerin bir derece umumiyet şeklini alan zulümlü, zulümatlı isyanından, kâinat ve anâsır-ı külliye kızdıklarından ve **Hâlık-ı Arz ve Semâvât** dahi, değil hususî bir Rububiyet, belki bütün kâinatın, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâkimi haysiyetiyle, küllî ve geniş bir tecellî ile, kâinatın heyet-i mecmuasında ve Rububiyetin daire-i külliyesinde nev-i insanı uyandırmak ve dehşetli tuğyanından vazgeçirmek ve tanımak istemedikleri **Kâinat Sultanını** tanıttirmek için, emsalsiz, kesilmeyen bir su, hava ve elektrikten, zelzeleyi, fırtınayı ve harb-i umumî gibi umumî ve dehşetli âfâtı nev-i insanın yüzüne çarparak onunla hikmetini, kudretini, adaletini, kayyumiyetini, iradesini ve hâkimiyetini pek zahir bir surette gösterdiği halde; insan suretinde bir kısım ahmak şeytanlar ise, o küllî işârât-ı Rabbânîyeye ve terbiye-i İlâhiyeye karşı eblehâne bir temerrüdle mukabele edip diyorlar ki, 'Tabiattır, bir madenin patlamasıdır, tesadüfidir.'"

"Güneşin harareti elektrikle çarpmasıdır ki, Amerika'da beş saat bütün makineleri durdurmuş ve Kastamonu vilâyeti cevvinde ve havasında semâyı kızartmış, yangın suretini vermiş.' diye, mânâsız hezeyanlar ediyorlar."

"Dalâletten gelen hadsiz bir cehalet ve zındıkadan neş'et eden çirkin bir temerrüd sebebiyle, bilmiyorlar ki, esbab yalnız birer bahanedirler, birer perdedirler."

"Dağ gibi bir çam ağacının cihazatını dokumak ve yetiştirmek için

bir köy kadar yüz fabrika ve destgâh yerine küçücük çekirdeği gösterir; 'İşte bu ağaç bundan çıkmış.' diye, Sâniinin o çamdaki gösterdiği bin mucizâtı inkâr eder misillü, bazı zahirî sebepleri irâe eder. Hâlîkîn ihtiyar ve hikmetle işlenen pek büyük bir fiil-i rububiyetini hiçe indirir. Bazen gayet derin ve bilinmez ve çok ehemmiyetli, bin cihette de hikmeti olan bir hakikate fennî bir nam takar. Güya o nam ile mahiyeti anlaşıldı, âdileşti, hikmetsiz, mânâsız kaldı! İşte, gel, belâhet ve hamâkatin nihayetsiz derecelerine bak ki, yüz sahife ile tarif edilse ve hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve geniş bir hakikat-i meçhuleye bir nam takar; malûm bir şey gibi, 'Bu budur.' der. Meselâ, 'Güneşin bir maddesi, elektrikle çarpmasıdır.'"

"Hem birer irade-i külliye ve birer ihtiyar-ı âmm ve birer hâkimiyet-i nev'iyenin ünvanları bulunan ve '**âdetullah**' namıyla yad edilen fitrî kanunların birisine, hususî ve kasdî bir hadise-i Rububiyeti ircâ eder. O ircâ ile, onun nisbetini irade-i ihtiyariyeden keser; sonra tutar, tesadüfe, tabiata havale eder, Ebu Cehil'den ziyade muzaaf bir echeliyet gösterir. Bir neferin veya bir taburun zaferli harbini bir nizam ve kanun-u askeriyeye isnad edip kumandanından, padişahından, hükûmetinden ve kasdî harekâttan alâkasını keser misillü, âsi bir divane olur."

"Hem meyvedar bir ağacın bir çekirdekten icadı gibi, bir tırnak kadar bir odun parçasından, çok mucizatlı bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa, bir adam o odun parçasını gösterip dese, 'Bu işler tabî ve tesadüfî olarak bundan olmuş.'; o ustanın harika san'atlarını, hünerlerini hiçe indirse, ne derece bir hamâkattir."(14)

Dipnotlar:

- (1) bk. [Sözler, On Sekizinci Söz, İkinci Nokta.](#)
- (2) bk. [Şualar, On Beşinci Şua, El-Hüccetü'z-Zehra'nın Birinci Makamı, Üçüncü Kelime.](#)
- (3) bk. [Sözler, Yirmi Altıncı Söz, Üçüncü Mebhas.](#)
- (4) bk. [age., Dördüncü Mebhas.](#)
- (5) bk. [Mektubat, On İkinci Mektup, İkinci Sual.](#)
- (6) bk. [age., On İkinci Mektup, Üçüncü Sual.](#)
- (7) bk. [Lem'alar, İkinci Lem'a.](#)
- (8) bk. [Şualar, İkinci Şuâ, Birinci Makam, Birinci Meyve.](#)
- (9) bk. [age., Üçüncü Makam, İkinci Hüccet.](#)
- (10) bk. [Mektubat, Yirmi Dördüncü Mektup, Birinci Makam, Birinci Remiz.](#)

-
- (11) bk. [Lem'alar, Yirmi Beşinci Lem'a, Üçüncü Devâ.](#)
(12) bk. [age., Altıncı Devâ.](#)
(13) bk. [age., Dokuzuncu Devâ.](#)
(14) bk. [Sözler, On Dördüncü Sözün Zeyli.](#)